

آبان

آبان روز است ، روز آبان
خرم گردان به آب رز، جان
بنشین بنشاط و دوستان را
ای دوست به عز و ناز بنشان
ناباده خوریم و شاد باشیم
بر یاد خدایگان گیهان

نوشته:

«مسعود سعد سلمان»

بر یاد خدایگان گیهان و میلاد مسعود ایشان

کلمه آبان مرکب است از آب (âb) بمعنی
آب و پسوند نسبت پهلوی و فارسی ân یعنی
ماهی که منسوب به آب و فرشته آب است .
این کلمه در اوستایی بصورت âp و در پارسی
باستان âpi و در پهلوی âp و در لهجه های
ایرانی ow آمده و هم ریشه است با cau در
زبان فرانسوی . آب در ایران قدیم

دکتر تبرام فره وشی

دستاورد نگاه هنر

مقدس بود و آلودنش گناهی بزرگ محسوب می گشت. ایرانیان در روزهای مخصوص که یکی از آنها آبان روز است در آبانماه برای تقدیس آب بکنار رودها، چشمه سارها و دریاها میرفتند و آبان نیایش می خواندند. امروز یکی از پرستشگاههای پارسیان در بمبئی چاه بزرگی است به عمق پنج شش متر و به قطر هفت یا هشت متر که در کنار میدانی بزرگ واقع شده و زیارتگاه پارسیان و حتی مردم غیرزرتشتی بمبئی است.

در ایران قدیم رسم چنین بوده که هنگامی که نام روز با نام ماه برابر می افتاد آن روز را بنام فرشته موکل بر آن روز و آن ماه جشن می گرفتند و بشادی می پرداختند.

آبان روز در آبان ماه جشن **آبانگان** بود. در برهان قاطع در باره این روز چنین آمده :

«آبان نام روز دهم باشد ازهرماه شمسی و پارسیان آنروز را مبارک دانند، در این روز عید کنند و جشن سازند و نیز بسبب آنکه زو، افراسیاب را شکست داد و از ملک خویش بیرون کرد پارسیان این روز را عید کنند و دیگر آنکه چون مدت هشت سال در ایران باران نیارید و قحطی شد و مردم بسیار تلف گردیدند، عاقبت در همین روز باران شروع بمباریدن کرد بنابر آن فارسیان این روز را مبارک دانند و عید کنند و گویند نیک است در این روز حاجت از خدای تعالی و سلاطین و بزرگان خواستن و سلاح ساختن»
و نیز در جای دیگر در زیر کلمه **آبانگاه** چنین آورده است :

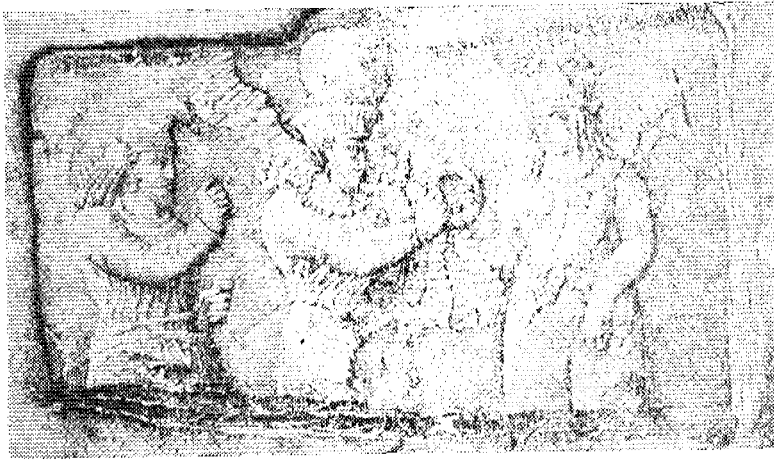
«نام فرشته ایست که موکل بر آبست. گویند اگر در این روز باران بمبارد آبانگاه مردانست و مردان بآب درآیند و اگر نبارد آبانگاه زنان باشد و ایشان بآب درآیند و این عمل را بر خود مبارک و شگون دانند.»

ابوریحان بیرونی در آثار الباقیه آورده است: «آبانماه روز دهم آن روز آبان است و آن عیدی است که برای توافق دونام آبانگان گویند و در این روز زو پسر تهماسب بشاهی رسید و مردمان را به حفر جویها و تعمیر آنها امر کرد

و در این روز به هفت کشور خبر رسید که فریدون، بیوراسپ را در بند کرده و با سلطنت رسیده و مردم را امر کرده که باز بخانه های خویش روند.»

پنج روز آخر آبان ماه جشن فروردگان یا پروردگان بوده است. ایرانیان قدیم می پنداشتند که در این روزها فرورهای در گذشتگان بسوی زمین می آیند و از خانمان خویش دیدار می کنند، از اینرو این روزها را نیز جشن می گرفتند و بشادی می پرداختند و بر بام خانه ها برای جاویدانیان خورش می گذاشتند. ابوریحان بیرونی در کتاب *التفهیم* چنین آورده پروردگان چیست، پنج روز پسین اندر آبان ماه و سبب نام کردن آن چنانست که اندرین پنج روز خورش و شراب نهند روانهای مردگان را و همیگویند که جان وی بیاید و از آن غذا برگیرد.»

ایزد بزرگی که موکل بر آب و بر آبان ماه است ایزد *اناهیتا* ست که در ایران قدیم مقامی بس ارجمند داشته است و یشت پنجم از یشت های *اوستا*، آبان یشت در ستایش اوست. نام این فرشته در *اوستا اردویسور اناهیتا* aredivi- Bura- anâhita آمده است. جزء اول این نام بمعنی بالنده و فزاینده است، *sura* هم ریشه است بازور فارسی و بمعنی نیرو و قدرت است و *اناهیتا* مرکب است از پیشوند نفی *a* و واژه *اهیت* *ahiti* بمعنی پلید و *اناهیتا* یعنی نه پلید و پاک بی آرایش و مقدس و اردویسور *اناهیتا* یعنی فزاینده پاک و توانا و این صفت آبها و رودهاست. این فرشته که روزگاری پروردگار بزرگ ارمنستان بود نام خود را بدختران آن قوم نیز داده است و *اناهیتا* یاد آور فرشته بزرگی است که بانوی ارمنستان و مظهر ملیت ارمنستان بود. این نام در زبان فارسی بصورت *ناهید* در آمده و نام و نشان آن در ادبیات مافراوان است. این فرشته آب و آبادانی و باروری و مهر در *آبان یشت* چنین توصیف شده است: در کنار هر یک از رودها و دریاها قصری هزارستون با هزار دریچه درخشان برای ناهید بر پاست. در هر قصری بر بالای صفا ای بستری پاکیزه و معطر برای ناهید که زنی جوان و خوش اندام و بلند بالا و نیرومند و زیباست و بازوان سپید گوشتمند و سینه های برآمده و کمر بند تنگ بر میان بسته دارد گسترده شده.

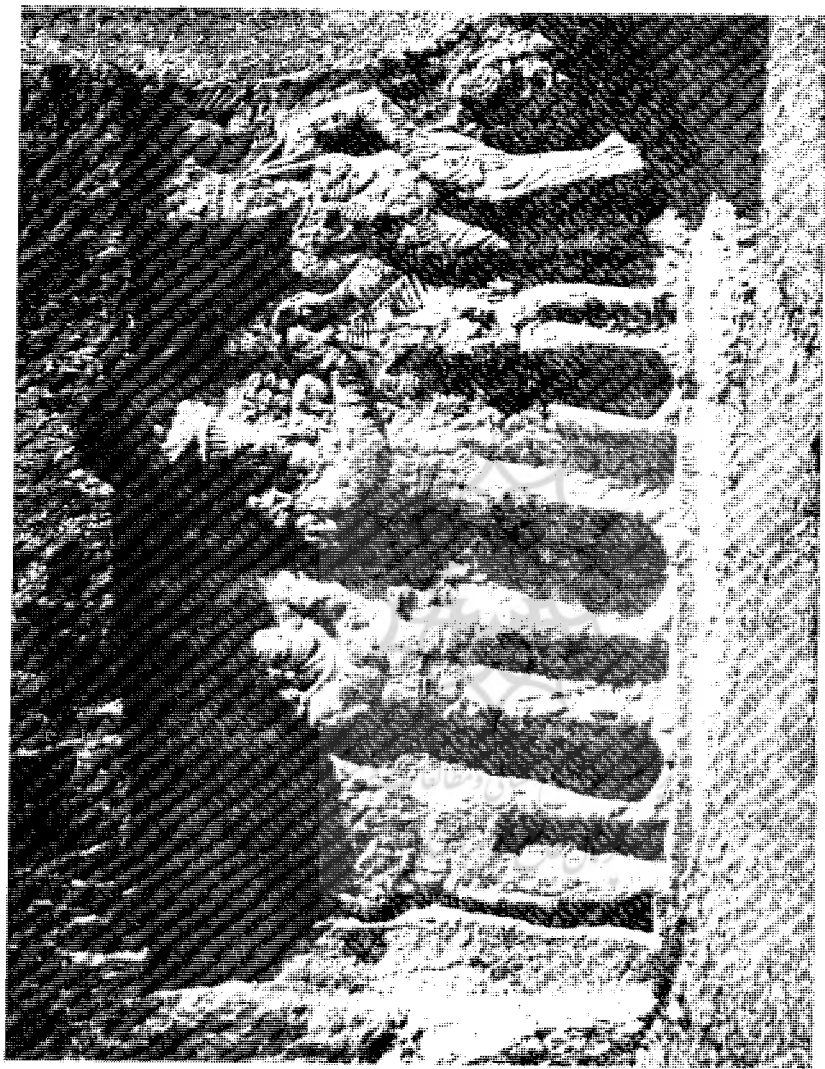

تصویر اناهیتا در نقش رستم

در این شکل اناهیتا (نفر دست راست) حلقه پادشاهی را به بررسی پادشاه ساسانی میدهد (نقل از یشت ما - پورداد)

در جای دیگر در کرده ۳۰ ناهید چنین توصیف گشته است: «ناهید دخترى جوان و برومند و خوش اندام و کمر بر میان بسته و راست بالا و آزاده است که جبهه پر بهای زرین و بر چینی در بردارد و دسته برسم بدست گرفته و گوشواره چهار گوش زرین بر گوش دارد و طوقی بدور گردن بسته و کمر را چنان بر میان بسته که سینه هایش برجسته شود و وی مطبوع تر گردد. تاجی زرین و هشت گوشه همچون چرخ بر سر دارد که بانوارها زینت یافته و صد گوهر همچون ستاره در آن نشانده اند. جامه ای از پوست سگ آبی در بردارد که همچون سیم میدرخشد و کفش های درخشان را بپایندهای زرین بر پای بسته.» در جای دیگر این ایزد زیبا را می بینیم که بر بالای گردونه خویش مهار چهار اسب یک رنگ و یک قد را که عبارتند از باد و ابر و باران و ژاله در دست گرفته است و میراند و فرمان وی باران و برف و ژاله فرو می بارد. ۱ در جای دیگر آبان یشت اناهیتا را می بینیم که نژادها را پاك میگرداند

۱ - نگاه کنید به جلد یکم یشتها - آبان یشت تألیف استاد پورداد.

تصویر اناهیما در نقش رستم
در این شکل اناهیما (نفر دست راست) حلقه پادشاهی را به نرسی پادشاه ساسانی میدهد
(از کتاب هنر پارت و ساسانی - کیرشمن)

و در زایش زنان یاری می کند و شیر را پاک میسازد و به گله و رمه می افزاید و به مردم نعمت و سرشاری می بخشد.

در کتیبه های هخامنشی اناهیتا همپایه مهر و اهورامزدا آورده شده و در پیکر تراشی های شاهان ساسانی او ست که حلقه اقتدار و قدرت را بدست شاهنشاهان ساسانی میدهد و تاج کنگره دارش درست همانند تاجی است که در آبان یش و صف آن آمده است. فرایزدی و قدرت شاهی و مظهر آن که بصورت حلقه وحدتی است که نمودار پیمان و عهد خداوند باشاهنشاه است بدست این فرشته بشاهنشاهان ساسانی داده میشود.

این فرشته در ایران کهن باندازه ای محبوب بود که در همه جا پرستشگاه های باشکوه برای آن برپا میکردند و چون نگهبان آب ورود بود پلهای عظیم بنام وی بر روی رودها میساختند که هنوز بقایای آنها بنام قلعه دختر و پل دختر در تمام ایران زمین بزرگ بریاست. پرستشگاه های ناهید در ایران فراوان بود و در همدان و در کنگاور و در استخر فارس وجود داشت و نیابکان اردشیر بابکان پاسداران پرستشگاه ناهید در استخر فارس بوده اند و هنوز ویرانه های معبد ناهید در کنگاور یاد آور عظمت و شکوه آن در زمان اشکانیان است و اگر آهک گران کنگاوری ستونهای مقدس آنرا نشکند و بر زیر آنها آتش نیروزند و آنها را آهک ن سازند ویرانه های این معبد عظیم همچون تخت جمشید جاویدان خواهد ماند. این پروردگار مخصوصا در غرب ایران شهرتی عظیم داشت و چون با پروردگار ایشتر بابلی شباهتی داشت پرستش آن بیشتر رواج یافت و هنوز در هنگام حفاری در شوش مجسمه های کوچک آن بشکل آمیخته «ایشتر- اناهیت» فراوانی یافته میشود و محلی که این مجسمه ها در آن یافته شده می بایستی معبد اناهیتا بوده باشد که زائران برای تپمن و تبرک مجسمه های اناهیتا را از آنجا خریداری میکردند و با خود باقصی نقاط ایران میبردند.

پایان